

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

№11
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 802 sahifa,
4-noyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woosyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Oilaning maktabgacha yoshdagi bolalar estetik tarbiyasidagi o'rni	24
<i>Abdullayeva Ma'sudaxon Abdubannayevna</i>	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarini pedagogik faoliyatga metodik tayyorlash texnologiyalari	27
<i>Abdubannoyeva Muxlisaxon Iqboljon qizi, Abdullayev Alibek Qodiraliyevich</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida bulutli xizmatlardan foydalanish zaruriyati	30
<i>Abdullayev Alibek Qodiraliyevich, Turdaliyeva Muslimaxon Jahongir qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida fortepiano chalishni o'rgatish metodikasi	34
<i>Abduvaxobova Nilufar Abdumannon qizi</i>	
Maktabda fizika fanini o'qitishda innovatsion yondashuv	38
<i>Alinazarova Mahfuza</i>	
Tasavvufdagi "komil inson" konsepsiyasining hozirgi ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv sifatida talqini	43
<i>Aqilxonov Saidolimxon Abdurashid o'g'li</i>	
Tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish omillari va pedagogik shart-sharoitlar	48
<i>Choriyeva Gulbaxor Shotemirovna</i>	
Robototexnika fanini o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanib mustaqil ta'limni tashkil etish	53
<i>Elmonov Sirojiddin Mamadiyarovich</i>	
Xalqaro baholash dasturlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash bo'yicha jahon tajribasi	58
<i>Ergasheva S. T.</i>	
Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlar orqali o'quvchilarning kognitiv salohiyatini rivojlantirish	61
<i>Eshmamatova Dilnoza Jovli qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy salohiyatini oshirishda tarbiyachi mahorati	64
<i>Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi</i>	
Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishni takomillashtirish	68
<i>Hojikarimova Gulasal Tadjaliyevna</i>	
Xorijiy talabalarga o'zbek tilini o'rgatishda elektron platformalar yaratish	71
<i>Jo'rayeva Matluba</i>	
Bo'lajak o'qituvchilar uchun raqamli ta'lim muhitini modellashtirish va uning samaradorlik omillari	74
<i>Komilova Z. X.</i>	
O'qituvchi kasbiy faoliyatida muloqot madaniyati	80
<i>M. Yu. Mahkamova</i>	
Psixologiya fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va talabalarda tahliliy fikrlashni shakllantirish masalalari	86
<i>Madazizova Difuza Raxmatullayevna</i>	
Integrating Listening and Speaking Skills in ESP (English for Specific Purposes) Classes	90
<i>Madina Tilavova</i>	
Bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida neyropedagogik yondashuvlar	94
<i>N. O. Saidova</i>	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida radiologiya fanini o'qitishda raqamli texnologiyalarning metodologik roli	99
<i>Nazarova Gulchexra Shuxratdjonovna</i>	
Ijodkorlik tushunchasining mohiyati va uning ta'limdagi roli	103
<i>Ochilova Dilbar Isroilovna</i>	
Alaliyani boshqa nutqiy nuqsonlar bilan farqli xarakteristikasi	108
<i>Oripova Zilola</i>	
Ingliz tilini o'qitishda suggestopediya metodini joriy etishning samaradorligi	113
<i>Pulatova Sitora Abdurazzoq qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalari menejerlarining kasbiy-boshqaruv kompetentligi tushunchasi va uning tarkibiy qismlari	118
<i>Qarshiboyev Sharof Egamnazarovich</i>	
Koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishning yosh badmintonchilar texnik-taktik tayyorgarligiga ta'siri	122
<i>Qurbanova Ilmira Alisher qizi</i>	

Blended Learning	125
Quvandikova Xadicha	
Fizika darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish	129
Raxmanov Valijon Turdaliyevich, O'razaliyev Alijon Xasan o'g'li	
"Qurilish jarayonlari texnologiyasi" fanida loyihalash kompetentligining tarkibiy tuzilmasi va uni raqamli ta'limga moslashtirish	135
Raxmonova Nazokat Umaraliyevna	
Vitagen texnologiyalar asosida talabalar mediamentalitetini rivojlantirishda sun'iy intellekt (AI) dasturlaridan foydalanishning tahliliy modeli	140
Rustamova Nodira Rustamovna	
Talabalarda kooperativ ta'lim asosida motivatsiyani rivojlantirish usullari	145
Sitora Toshmatova	
STEAM yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyani shakllantirishning zaruriyati	149
Tashibekova Munajat Xoshimovna	
Musiqqa ta'limining pedagogik asoslari va metodik tizimi	153
Toshpulatova Said Kuzibaevna	
Texnologiya fanini o'qitishda eng samarali metodlardan foydalanish	158
Turdiyeva Shahzoda Eshdavlat qizi	
Enhancing University Students' Self-Directed Learning Through Edtech Tools	161
Ulasheva Lobar	
Fanlararo loyiha ishlarini tashkil etish orqali o'quvchilarning dizayn fikrlash salohiyatini oshirish	164
Valiyeva Nargiza Athamboyevna	
Alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari	169
Xakimova Sarvinov Sharifjon qizi	
Sun'iy intellekt asosida yaratilgan ta'lim platformalari: samaradorlik tahlili va pedagogik yondashuvlar	173
Xanbabayev Xakimjon Ikramovich, Erkinov Jasurbek Hasanjon o'g'li	
Tasavvufdagi "muhosaba" va "tafakkur" amallarining o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida qo'llanilishi	176
Xoshimov Nuriddin Mamadaliyevich	
Milliy sport va ommaviy o'yinlarning badiiy-estetik ahamiyati	182
Yaxyayeva Sojida Abdurahimovna	
Ota-ona mehrining bola psixologiyasiga ta'siri	185
Yulchiyeva Shohsanam Dilshod qizi	
Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda qo'llaniladigan innovatsion usullari samaradorligi	189
Ahmedova Nargiza Muzaffarovna	
Факторы, сдерживающие развитие науки в контексте требований к диссертационным работам	193
Зайналов Жахонгир Расулович, Нурмухамедов Аббос Мамадалиевич, Шадманов Камолиддин Кажакджанович, Самигова Нодира Хамидуллаевна	
Структура и стратегии развития предметных компетенций	197
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна	
Психологическая консультация: современная практика, задачи и перспективы развития	203
Раупова Шохида Ахроровна	
Подготовка будущих педагогов к инклюзивному обучению детей с ограниченными возможностями здоровья: задачи и перспективы	207
Сайфутдинова Насиба Нурматовна	
Формирование иноязычной грамотности у курсантов военных вузов: социально-психологические факторы	211
Сулейманова Нилуфар Камиловна	
O'qituvchi shaxsiy kompetensiyasining mohiyati va pedagogik faoliyatdagi o'rni	214
Abdiraxmonova Guliston Muzaffar qizi	
Bolalarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonining milliy va umuminsoniy tamoyillari	218
Abdumutalipova Gulshodaxon Nurbek qizi	
Fuqarolik jamiyatida huquqiy madaniyat va uni rivojlantirish jarayonlari	221
Abdusalimova Shaxnoza Quduratullayevna	
Ta'lim menejmenti tizimida o'qituvchining nutq madaniyatini rivojlantirish strategiyalari	224
Abduxalilova Iroda Nozimxonovna	

O'zbekistonda yoshlarni ijtimoiy-pedagogik hamkorlikda tarbiyalashda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"ning ustuvor vazifalari	229
Abirova Umida Nazarovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini inklyuziv ta'lim sharoitida differensiyalashtirilgan dars mashg'ulotlarini tashkil etishga o'rgatish (kompetentligini shakllantirish/rivojlantirish) usullari.....	232
Adhamova Diyora Sanjar qizi	
Musobaqa faoliyati samaradorligini oshirishda sambochilarning energiya sarfi va tiklanish mexanizmlari tahliliy	239
Tangriyev Abdukarim Tovashevich	
Aksiologik yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining harakat faolligini takomillashtirishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati	244
Hafizov Shahriyor Shavkatovich	
Bo'lajak tarbiyachilarning transversal: tanqidiy va innovatsion fikrlash kompetensiyalari	248
Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi	
Axborotning gnoseologik mohiyati	256
Kamolova Munajatxon Jaloldinovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish yo'llari	259
Mamatova Aziza Bo'riboyevna	
Akademik litseylarda kimyo fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari	262
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich	
Pedagogik oliy ta'limda talabalarning kasbiy ijtimoiylashuvini korporativ madaniyat asosida rivojlantirish metodikasi.....	267
Maxkamova Dilafruz Aliyevna	
Bo'lajak o'qituvchilar uchun xorijiy tillarni o'qitishda lingvomadaniy yondashuv	271
Normamatova Kamola Gulmamat qizi	
O'zbek tili izohli lug'atida iboralarning grammatik tavsifi (bosh komponentli iboralar misolida).....	274
S. Sh. Azamatova	
Oila instituti va gender tenglikni ta'minlashning ijtimoiy-huquqiy muammolari	277
Salayeva Aziza Muhammadmurot qizi	
Gender yondashuv asosida talaba-qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning namunaviy mezonlari	282
Xolova Mohigul Shavkatovna	
Pedagogika yo'nalishi talabalari huquqiy savodxonligini rivojlantirish metodlarini takomillashtirish	287
Xudoyberganov Atham	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik komponentlikni TRIZ texnologiyasi yordamida rivojlantirish	291
Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Fayzullayeva Nazokat Uchqun qizi	
Цифровизация и трансформация образования как социально-педагогическое явление	295
Кадилова Наргиза Азаматовна	
Методика формирования креативного мышления у студентов-филологов на основе проблемно-ориентированных заданий (на материале английского языка)	298
Мамырбаева Дина	
Структура и стратегии развития предметных компетенций	304
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda morfologik kompetentlikni shakllantirish	308
Ganiyeva Shodiya Azizovna	
Модель "4+1+1" как ключевой механизм в системе практической подготовки учителей музыки.....	313
Мухитдинова Малохатхон Саиджабборовна	
Tarbiya fanini o'qish samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	317
Nazarova Nasiba Abdullayevna	
Tarbiyachining kasbiy psixologik xususiyatlari.....	320
Shamshetova Anjim Karamaddinovna	
Boshlang'ich ta'limda tarbiya nazariyasi va metodologiyasi	323
Bo'ronova Iroda Bo'ronovna	
Yosh dzyudochi qizlarning mashg'ulotlar jarayonida jismoniy tayyorgarligini oshirish texnologiyalari	327
Matmurotova Iroda Baxtiyor qizi	
"Odob us-solihin" asarida yoritilgan axloqiy-didaktik g'oyalar va uning pedagogik mazmuni	332
A. N. Nusratov	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy kompetentligini takomillashtirishning metodik asoslari	336
Xolmatov Pardaboy Qoraboevich, Abdurasulova Dilnoza	

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari faoliyatida loyihalashtirishning o'rni	342
Abdusattorova Go'zalxon Abdulxabib qizi	
Tibbiyot va frazeologiya inson omilida	346
Achilov Muzaffar Norquliyevich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida fazoviy tasavvurlarni rivojlantirishda matematikaning ahamiyati	349
Mamasaidova Muhabbat Abdulalom qizi, Akbaraliyeva Marjona Xurshid qizi	
Ekoestetik kompetensiyani shakllantirishning xorijiy va milliy tajribalar tahlili	354
Alijonova Maftuna Maxamadjon qizi	
Pedagogik jarayonda talabalarda qadriyatli munosabatlarni shakllantirish mexanizmlari	359
Alikulova Muxayyo Sherovna	
Ingliz ritsarlik romanlarining lingvopoetik tahlili	362
Durdona Boychayeva, Aliyeva Elmira	
Maktabgacha ta'limda estetik tarbiya berishning pedagogik asoslari	365
Altibayeva Gulbaxor Majitovna	
Kasbiy kompetensiya tushunchasining mazmuni mohiyati va tarkibiy tuzilmasi	369
Axmadjonova Jasmina Jamshid qizi	
Developing Writing Competence Among CEFR B1 and Ielts Learners Experiencing Difficulties in English Language Acquisition	374
Ayturaev Majid Mavlankhanovich	
Ta'lim jarayonida ijtimoiy intellektni rivojlantirishning milliy qadriyatlarga asoslangan modeli	378
Azamov Umarxon Xayyoxonovich	
Complications in Teaching Argumentative Speech to Students in Grades 8–9	383
Buriyeva Aziza Ismatillaevna	
Interfaol o'yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik asoslari	386
Buriyeva Aziza Nematovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijodiy faolligini shakllantirish	390
Davronova Sevinch	
O'quvchilarda milliy va umummadaniy kompetensiyani rivojlantirishda maqollardan foydalanish bo'yicha manbaalar tahlili	394
Boltayeva Barno, Eliboyeva Surayyo Abdukarim qizi	
Social Roots and Psychological Consequences of Domestic Violence	399
Dumarova Gulmira Kozimbekovna, Mamadaliyeva Gulmira, Sultonova Zulhayo	
The Transversal-Methodical Competence of a Preschool Educator is the Foundation of Effective And Quality Education	402
Ergasheva Barno Ziyaviddin kizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning innovatsion yo'llari	406
Erkinova Mehriniso Ro'ziboyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini oshirish strategiyalari	411
Eshonkulova Hilola Rajab qizi	
Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotning bilish faoliyatiga ta'siri	415
Habibova Shyira Baxtiyorovna	
Ruhiy rivojlanishi sustlashgan boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish buzilishlarini aniqlash va bartaraf etish	419
Ikromova Sarvinov Siroj qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda riskologik kompetentlikni shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	424
Jabborova Dilafuz Furqatovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda chet tili o'rganish jarayonida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning psixologik asoslari	428
Jurayeva Sug'diyona Shamsiddin qizi	
Transforming Education: The Impact of Emerging Technologies on Modern Pedagogical Practices	431
Kadirova Ferangiz Himmatillo qizi	
Salomatlik etikasi konsepsiyasi va pedagogik madaniyat – talabalar ma'naviyati va dunyoqarashini shakllantirishdagi roli	435
Kamalova Yoqutxon Bahodirovna	

Tarbiyachilarning kasbiy mahoratini takomillashtirish va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish omillari	439
<i>Kenjayeva Dildora Terkashevna</i>	
Maktab ta'lim tizimida innovatsiyalarning o'rni va ahamiyati	443
<i>Kistabayeva Gulchexra Djurakulovna</i>	
Kichik maktab yoshi davrida o'quv faoliyati va o'quv motivlarining shakllanishi	448
<i>Latifa Zarifovna Korayeva</i>	
Maktabgacha ta'lim tizimining raqamlashtirilishi: xalqaro tajriba va istiqbollar	451
<i>Mahmudova Zulfiya Homidovna, Hoshimova Dilnoza Boymirzoevna</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini dizayn tafakkurga o'rgatishda STEAM yondashuvining didaktik imkoniyatlari	454
<i>Mamadaminova Munisa Maxmudjon qizi, Boboxonova Shodiyona Rustam qizi</i>	
Tabiatni asrash – kelajakni asrash: Buxoro misolida	459
<i>Mardonova Saodat Muzaffarovna</i>	
Bo'lajak pedagoglarda o'z-o'zini baholash kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish	463
<i>Meyliyeva Nafosat Gulomovna</i>	
Sun'iy intellektning ta'limda kognitiv va metakognitiv jarayonlarga ta'siri	466
<i>Murodov Ulug'bek O'tkir o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'limda inklyuziv ta'limning tashkil etilishi	470
<i>Mustofoyeva Muhabbat Husniddin qizi</i>	
The Effectiveness of Art Therapy in Working With Children Experiencing Emotional Stress	473
<i>Nargiza Khayrullayevna Ortikova, Laziz Azizovich Normuratov</i>	
Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilarining musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish mexanizmlari	477
<i>Ortiqov Akmaljon Abdusalom o'g'li</i>	
CLIL metodining O'zbekiston ta'lim tizimida qo'llanilishi	481
<i>Qarshiyeva Sarvinoz Ural qizi</i>	
The Use of Mobile Apps to Build Vocabulary Proficiency	486
<i>Kosimov Sunnat Ravshan ugli</i>	
Yoshlar tafakkurini rivojlantirish va ma'naviyatini oshirishda tasviriy san'atning o'rni	490
<i>Quvonchbek Abduxamidov</i>	
Axborot texnologiyalari ta'sirida san'at tushunchasining o'zgarishi	494
<i>Rajabova Laylo O'tkir qizi</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	498
<i>Ramozonova Bahoroy Sadriddinovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda innovatsion yondashuvlarning pedagogik asoslari	501
<i>Yusufzoda Shabnam Yunus, Rashidova Saida Ravshonbek qizi</i>	
Axborot texnologiyalarini fizika darslarida qo'llash	506
<i>Raxmanov Valijon Turdaliyevich, O'razaliyev Alijon Xasan o'g'li</i>	
Axborot xavfsizligini o'qitishda sun'iy intellektidan foydalanish afzalliklari	510
<i>Raxmetova Lazzat</i>	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning psixologik xususiyatlarining o'ziga xosligi	513
<i>S. A. Mamatisayeva</i>	
Androgogik yondashuvning integrativ metodikasi	517
<i>Sattorova Shaxlo Axadovna</i>	
Gendered Language in Uzbek and English Media Discourse	520
<i>Sultonova Charos Iskandar kizi</i>	
Maktabga tayyorlov yoshdagi bolalarda ijtimoiy ekologik dunyoqarashni shakllantirishga ta'sir qiluvchi omillar	527
<i>Suyunova Matluba Abdusaidovna</i>	
Empatiya shifokor–pasiyent munosabatida: tibbiyot talabalarining psixologik tayyorgarligi	531
<i>Tajiboyeva Odinaxon Rustamjon qizi, Qurbonova Fotima Farhodjon qizi</i>	
Modern Approaches to Teaching Grammar	534
<i>Tuychiyev Azamat Farkhod ugli</i>	
The Importance of Psychological Preparation of Preschool Children for School Education	538
<i>Turamov Muhammadzohid Rustamjon o'g'li</i>	

Bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachi-pedagoglarning kasbiy-axloqiy kompetentligini rivojlantirish	541
<i>Xabibullayeva Sayyoraxon Maxamadali qizi</i>	
Imkoniyati cheklangan va sog'lom bolalar faoliyatida universal ta'limning imkoniyati	544
<i>Xolmatova Sarvinoz Raxmatilla qizi</i>	
Kurashchilarning umumiy va maxsus sport tayyorgarliklari	548
<i>Xudoyberganov Javlonbek Soatboy o'g'li</i>	
Tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarida ekologik kompetentlik tushunchalarini rivojlantirish bosqichlari	551
<i>Yarova Gulhayo Fazliddin qizi</i>	
Arxitektura va dizayn yo'nalishi bitiruvchilarini kasbga yo'naltirish vositasida axborot almashish jarayonlarini optimallashtirish metodikasini takomillashtirish	555
<i>Kuchimov M. K.</i>	
Yuqori sinf o'quvchilarining ma'naviy kompetentligini jadidlarning pedagogik qarashlari asosida shakllantirish metodikasi (Temurbeklar maktablari misolida)	559
<i>Quldashev Murodjon G'aniyevich</i>	
Лингвистическое исследование влияния социальных сетей на синтаксические изменения в языке современного поколения	562
<i>Шавилова Наталья Сергеевна</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchisining nutq madaniyati	566
<i>Islamova Dilfuza Dilshodovna, Gulimbayeva Barno</i>	
Особенности гражданского воспитания обучающихся в системе "школа–маҳалла" в Узбекистане ...	570
<i>Хайдаров Шавкат Шамсиддин угли</i>	
Mantiqiy masalalarni bajarishning metodik usullari	575
<i>Tosheva Yulduz</i>	
Bo'lajak ofitserlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda pedagogik-psixologik omillar (jamoat xavfsizligini ta'minlash bo'linmalari misolida)	579
<i>Yarmatov Akbar Normurotovich</i>	
Yosh harbiy xizmatchi ofitserlarda muloqot madaniyatini samarali shakllantirish muammosining xorijiy tadqiqotlardagi talqini	582
<i>Matyakubov Elyor Rajapovich</i>	
Umumiy pedagogika fanini o'qitishda formativ baholash metodikasini joriy etish texnologiyasi	586
<i>Sobitjon Xalimov Hoshimjonovich</i>	
Формирование компонентов эмоционального интеллекта у детей дошкольного возраста с дефектами речи на основе сказкотерапии	590
<i>Эркинова Фазилят Миразиз қизи</i>	
O'zbekistonda asalarichilikning rivojlanishi	593
<i>Abdullayeva Maxsudaxon To'lanovna</i>	
14–16 yoshli dzyudochilarda hujum kombinatsiyalari va ularni musobaqaviy sharoitda qo'llash usullarini takomillashtirish	596
<i>Abduraxmanova Iroda Xayrullayevna</i>	
Oliy ta'limda aksiologik tarbiya mexanizmlarini takomillashtirish ijtimoiy ehtiyoj va pedagogik muammo sifatida	602
<i>B. S. Siddikov</i>	
Sport mashg'ulotlar davomida mushak va suyak tizimi rivojlanishi	606
<i>Bo'ronova Habiba Erkin qizi</i>	
Stol tennisi o'yini texnikasi	609
<i>Ibragimov Abduqahhor Abdulaziz o'g'li</i>	
Biologiya fanini o'qitishda zamonaviy platformalarning afzalliklari: Wordwall, Educaplay, Blooket, Genially, Kahoot platformalari	613
<i>Kalandarova Dilnoza Samandarovna, Qodirova Madina Nosirovna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan paraarmrestlingchi talabalarni musobaqa oldidan texnik tayyorgarligini takomillashtirish	617
<i>Karimov Faxriddin Xurramovich</i>	
Developing Critical Reading Skills Through Content-Based Instruction	621
<i>Mekhmonkulov Burkhon Ma'ruf ugli</i>	
Tog'li va shahar hududida ta'lim oluvchi tinglovchilarning jismoniy tayyorgarlik darajasini taqqoslash	626
<i>Mirjamolov Sirojiddin Xayriddinovich</i>	

Korxona va tashkilotlarda ishchi-xodimlarning jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish asosida ish faolligini oshirish texnologiyasi	630
Muxametov Axmad Muxametovich	
Xalq ta'limi bo'limi rahbarlarining xalqaro baholash tizimini O'zbekiston ta'limiga moslashtirishdagi o'rni	634
Namazova Manzura Urakovna, Nodirov Dilmurod	
Digital Reading vs. Print Reading: Effects on EFL Learners' Reading Speed and Understanding	639
Rustambekova Ozoda Dilshod kizi	
Yoshlarning jismoniy tarbiya mashg'ulotlariga bo'lgan qiziqishini oshirishning samarali usullari	644
To'rayev Farrux Hakim o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalaridagi talaba-qizlarni dzyudo sport turi texnik harakatlariga o'rgatish texnologiyasi	647
Toshboyeva Munisa Bozor qizi	
Sport mashg'ulotlarda jarohatlarning oldini olish va xavfsizlik choralari	650
Xudoyberdiyeva Elmira Botir qizi	
Задачи изучения и преподавания русского языка и литературы в общеобразовательных школах с узбекским языком обучения	654
Ахмедов Нумон	
Multimedia va infografika asosida interaktiv didaktik materiallar yaratish	658
Shirinov Feruzjon Shuxratovich, Rahmonov Ziyodillo Xusanovich	
Ingliz tili darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining talaffuz ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi (immitativ-taqilidiy usul misolida)	661
Jo'rayeva Dilafruz Nuriddinova	
O'simliklarning issiqqa va qurqoqchilikka chidamliligi	664
M. Nazarov, G. Maxsudova, T. Usmonova	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy tayyorgarligi hamda psixik jarayonlar ko'rsatkichlarining tahlili	667
Masharipova Miyassar Ichanovna	
Bo'lajak tarbiyachilarni "Tabiat bilan tanishtirish" fani asosida tarbiyaviy faoliyatini raqamlashtirish	675
Saydullayeva Barchinoy Abduxalil qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim sharoitida faoliyat yuritishga tayyorlash muammolari	678
Shaxnoza To'xtiyarova	
Raqamli ta'lim muhitida o'quv resurslarini yaratishning raqamli-didaktik mazmunini rivojlantirish metodikasi	681
Shirinov Feruzjon Shuxratovich	
Umumta'lim maktablarining 9-sinf fizika darslarida tovush hodisasini anglashni tajriba orqali rivojlantirish	684
Sobirov Avazbek Anvarovich	
Emotsional intellekt tushunchasining nazariy asoslari va rivojlanish bosqichlari	689
Tajiboyeva Odinoxon Rustamjon qizi	
Portret janrini o'qitishda individual ta'lim va fanlararo integratsiyaning nazariy-metodologik asoslari	693
Xudaynazarova Ug'ilo'y Sharifovna	
Aqli zaif bolalarda sensomotor rivojlanishning psixologik-pedagogik xususiyatlari	696
Xudoyberdiyeva Ra'no Arabboyevna	
Yuqori sinf o'quvchilarida estetik madaniyatni tarbiyalash metodikasi (tarbiya fani misolida)	700
Yoqubjonova Shodiya G'ayratovna	
Chizmachilik fanining turmush tarzimidagi ahamiyati va o'rni	704
Achilov Nurbek Norboy o'g'li	
O'quvchilarni musiqa san'atiga qiziqtirishda musiqa psixologiyasining roli	707
E'zozxon Qobilova	
Bolalar adabiyotini o'qitishda milliy qadriyatlarni singdirish va kreativ kompetensiyani rivojlantirishning innovatsion yo'llari	710
G'aniyeva Shodiya Azizovna, Abdullayeva Madinaxon Madaminjon qizi	
Boshlang'ich sinf darsliklarida berilgan mashqlarni til kompetensiyasini rivojlantirish maqsadida tahlil qilish	713
G'anijonova Sarvinov, Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna	
O'quvchilarda global o'qish savodxonligini shakllantirishda milliy matnlar va qadriyatlar asosidagi pirls tipidagi topshiriqlar yaratish tajribasi	717
Ikromova Gulhida Axmadillo qizi, G'ofurova Dilshodaxon Toxirjon qizi	

Bo'lajak pedagoglarni intellektual rivojlantirishda pedagogik artistizmdan foydalanish texnologiyalari pedagogik muammo sifatida	720
Karribayeva Lobarxon Fayzulla qizi	
Ilmiy matnni o'qib tushunish va baholashda nostandart testlardan foydalanish bosqichlari.....	724
Komilova Lola Nasilloevna	
Dizatriyada tovushlar talaffuzidagi kamchiliklarni o'yin orqali rivojlantirish texnologiyalari.....	728
Mamatova Muzayyana Batirovna	
Turkiy bitiklarda nomlar tizimi va ularning semantik xususiyatlari	732
Munisa Shavkatova	
Kommunikativ yondashuv asosida bo'lajak pedagoglarni mediatorlik faoliyatiga tayyorlash texnologiyasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	736
Muqimova Dilbarxon Xusanboyevna	
Sportda liderlik va jamoaviy ruhni shakllantirish metodlari	740
Nazarov Nursultan Safarbayevich	
Dars mashg'ulotlarini tashkil etishda loyihalashtirishning o'rni va ahamiyati.....	744
Normurodov Sharofiddin Muxiddinovich	
Ta'limda innovatsion kompetentlikning ahamiyati.....	748
Qobilova Aziza Tursunovna	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari orqali bolalarda tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish	752
Salimova Aziza Sharipovna	
Xorijiy tillarni o'qitishda masofaviy ta'limning imkoniyatlari va muammolari	755
Sidiqova Ma'mura Adhamjonovna	
Til kompetentligini rivojlantirishda vizual materiallardan foydalanishning o'rni (boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini oshirish texnologiyasi misolida)	758
Zokirova Sohiba Muhtoraliyevna, Sobirova Diloromxon Ma'rufjon qizi	
Maktabgacha yoshdagi koxlear implantli bolalarni eshituv - nutqiy reabilitatsiyasi	761
Xamraeva Dildora Baxadirovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda duduqlanishni kelib chiqish sababalari va korreksion ishlar	766
Xolboeva Ruxsora Egamberdiyevna	
Эффективность арт-терапии в обогащении словарного запаса у детей с ЗПР	770
Наган Олеся Талгатовна	
Autizmlı bolalar nutqini rivojlantirishda o'yinning ahamiyati.....	775
Nishonova Sevara	
Boshlang'ich sinflarda disgrafiyasi bo'lgan o'quvchılarda yozish kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy nazariy asoslari (XIX–XXI asrda).....	778
Qaxxorova Saidaxon, Mamarajabova Zulfiya	
Autizmlı bolalarda kommunikativ muloqotni shakllantirish texnologiyalari.....	781
Raxmonova Manzura Maxmudovna	
Talabalarda ma'naviy ongning rivojlanishidagi milliy dunyoqarash va tafakkur uslubining shakllanish omillari	785
Usarova Nigora Berdiyarovna	
PIRLSda qo'llaniladigan yuqori darajadagi tushunish ko'nikmalari (interpretatsiya, sintez) va ularni muloqotga o'rgatishda qo'llash	788
Choriyeva Valida Abdug'ani qizi, Shodiyev Faxriddin Teshayevich	
Prokrastinatsiya fenomenining retrospektiv talqini	795
M. L. Aripova	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda millatlararo totuvlikni shakllantirishda badiiy adabiyotning o'rni.....	799
Xudoyberdiyeva Madina Abdulbaki qizi	

PROKRASTINATSIYA FENOMENINING RETROSPEKTIV TALQINI

M. L. Aripova

O'zDJTU

"Pedagogika va psixologiya" kafedrası dotsenti, p.f.n.

Annotatsiya: Ushbu maqola shaxs faoliyatida uchraydigan murakkab psixologik hodisa – prokrastinatsiya (kechiktirish) fenomeni bo'yicha faylasuflar va psixolog olimlarning ilmiy qarashlarini retrospektiv tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda kechiktirishning mohiyati, shaxs xususiyatlari bilan bog'liqligi, faoliyat samaradorligiga ta'siri hamda fenomenning tarixiy-talqin jihatlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: shaxs, prokrastinatsiya, fenomen, determinant, muammo, retrospektiv tahlil, me'yorlar, qadriyatlar, kechiktirish, o'zini baholash, shaxsiy xususiyat, shart-sharoitlar.

Abstract: This article provides a retrospective analysis of philosophical and psychological perspectives on the phenomenon of procrastination – a complex psychological process observed in human behavior. The study examines the essence of procrastination, its relation to personal characteristics, its impact on performance efficiency, and historical as well as theoretical approaches to understanding this phenomenon.

Key words: personality, procrastination, phenomenon, determinant, problem, retrospective analysis, norms, values, delay, self-esteem, personal characteristic, conditions.

Аннотация: Статья посвящена ретроспективному анализу взглядов философов и психологов на феномен прокрастинации – сложное психологическое явление, проявляющееся в деятельности личности. В работе раскрываются сущность прокрастинации, её связь с личностными особенностями, влияние на эффективность деятельности, а также историко-теоретические подходы к её изучению.

Ключевые слова: личность, прокрастинация, феномен, детерминант, проблема, ретроспективный анализ, нормы, ценности, задерживание, самооценка, личностная особенность, условия.

KIRISH

Shiddatli raqobatning kuchayishi bilan tavsiflanadigan bugungi jamiyatda har qanday korxona va muassasalardan mavjud imkoniyatlar hamda moddiy-ma'naviy resurslardan iloji boricha oqilona va samarali foydalanish taqozo etiladi. Tashkilot va korxonalarning faoliyati samaradorligini oshirish usullaridan biri xodimlarning individual va jamoaviy mehnatini optimallashtirish hisoblanadi. Bu esa insonga, ayniqsa korxona xodimlariga bosim ko'rsatuvchi va prokrastinatsiya (bajariladigan muhim ishlarni orqaga surish, kechiktirish) holatlarining ortishiga xizmat qiluvchi kasbiy majburiyatlar, me'yorlar va talablar sonining ko'payishiga olib keladi. Holbuki, xalqimizda ming yillik hayotiy tajribalardan o'tgan "Bugungi ishni ertaga qo'yma", "Qolgan ishga qor yog'ar" kabi ajoyib maqollar bor. Nafaqat o'zbek tilida, balki boshqa har qanday millat tilida ham kechiktirishning salbiy jihatlari va ta'siri haqida juda ko'plab maqol va matallarni keltirish mumkin. Hozirgi zamonaviy sharoitda inson hayotining barcha sohalarida sodir bo'layotgan muhim o'zgarishlar psixologiya fanida ilgari o'rganilmagan va hali muhokama qilinmagan muammolarning keng tarqalishiga olib keldi.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, bunday dolzarb psixologik muammolardan biri prokrastinatsiyadir, ya'ni bajariladigan muhim ishlarni orqaga surish va kechiktirish holatlaridir. Individ yoki shaxs faoliyatidagi prokrastinatsiya (kechiktirish) fenomeni murakkab psixologik hodisa bo'lib, u yoki bu vazifani, jumladan shoshilinch ishlarni bajarishni yoki muhim qaror qabul qilishni (o'ylamagan yoki biror aniq maqsadni ko'zlamagan holda yoki atayin) orqaga surish, ya'ni kechiktirishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Muhim ishlarni bajarishni “keyinroqqa” qoldirish muammosi bundan ming yillar oldin ham mavjud bo'lgan. “Keyinga qoldirish” muammosi haqidagi ilk eslatmalar miloddan avvalgi 800-yillarda yashab o'tgan yunon shoiri Gesiod asarlarida uchraydi. U o'zining “Ishlar va kunlar” nomli asarida insonning faqat mehnat tufayligina muvaffaqiyatga erishishi mumkinligini ta'kidlab, bajariladigan muhim ishlarni hech qachon kechiktirmaslikka, o'z vaqtida bajarishga da'vat etadi, chunki dangasalik qashshoqlikka olib keladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi prokrastinatsiya fenomenining retrospektiv talqinini yoritish maqsadida mavjud ilmiy manbalarni tizimli yig'ish, saralash va tahlil qilishga asoslandi. Ma'lumotlar qadimgi yunon adabiyotlari, diniy manbalar, psixologik maktablar, zamonaviy empirik tadqiqotlar hamda klassik nazariy ishlanmalarni qamrab olgan ilmiy adabiyotlarni kontent-analiz qilish orqali olindi. Shu bilan birga, Gesiod, Fukidid, Siseron kabi antik mualliflarning qarashlari, XX asr psixologlarining nazariyalari hamda zamonaviy psixometrik tadqiqotlar bo'yicha xalqaro maqolalar bibliografik tahlil usuli orqali o'rganildi. Olingan ma'lumotlar tematik kodlash asosida guruhlanib, kechiktirishning tarixiy, psixologik va ijtimoiy determinantlarini aniqlash uchun qiyosiy tahlil amalga oshirildi. Shuningdek, prokrastinatsiyani tushuntiruvchi nazariy yondashuvlar, psixometrik baholash metodikalari va ularning ilmiy asoslari mantiqiy tahlil yordamida solishtirildi. Umumlashtirilgan natijalar fenomenning shakllanish manbalari, rivojlanish omillari va ilmiy talqinlarining evolyutsiyasini aniqlashga xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Procrastination (kechiktirish) so'zi birinchi marta Afinada bizning eramizdan oldingi yillarda yozilgan asarlarda ham uchraydi (miloddan avvalgi 44-yillar). Bu so'zni ilk marta Fukidid ishlatgan bo'lib, u prokrastinatsiya (kechiktirish)ni insonning eng salbiy xususiyatlaridan biri sifatida ta'riflaydi va u urush boshlanishini kechiktirish haqida gap ketganda foydali bo'lishi mumkinligini e'tirof etadi. Shuningdek, Mark Tulliy Siseron ham kechiktirish insonning kechirib bo'lmaydigan salbiy sifatlaridan biri ekanini eslatib, bu sifatning hatto eng yuqori hokimiyat vakillariga ham xos ekanligidan afsuslangan (miloddan avvalgi 40-yillar). Siseron har qanday ishda sekinlik nomaqbul ekanligini e'tirof etadi.

Prokrastinatsiya hodisasining ildizlari insonning tub mohiyati va tabiatida yotadi. Diniy matnlarda kechikish katta gunohlardan biri sifatida qoralanadi. Hadislarda “Tongda uxlashlik rizqni qiyadi” deyilgan.

“Prokrastinatsiya” tushunchasining etimologiyasi ancha keng va chuqur ma'noga ega bo'lib, inglizcha procrastination so'zi o'zbekchada “kechiktirish”, “ishni bajarishni orqaga surish”, “sekinlashtirish” ma'nolarini anglatadi. Aslida procrastination so'zi ham lotin tilidan kelib chiqqan bo'lib, uning lotincha varianti procrastino – “kechiktirmoq”, “ishni orqaga surmoq”, “cho'zmoq” ma'nolarini bildiradi. U crastinus (“ertangi”, “kelajak”) so'zining o'zagi va pro old qo'shimchasi (“oldinga”, “o'rniga”, “keyingi”) birikmasidan hosil bo'lgan.

Umuman, “prokrastinatsiya” atamasi ilmiy muomalaga 1977-yilda Paul Ringenbach (Pol Ringenbax) tomonidan kiritilganligi va bu tushuncha ilk marotaba uning “Asrlar bo'ylab kechikish: aniq tarix” nomli kitobida ilmiy talqin etilgani ko'plab olimlar tomonidan e'tirof etiladi. Qizig'i shundaki, uning bu ishi, to'g'rirog'i, ilmiy asari hech qachon to'liq tugallanmaganligi qayd etiladi. O'sha yillari A. Ellis va V. J. Nausning “Kechikishni yengish” nomli kitobi nashr etildi. U kechiktirish fenomeni bo'yicha klinik kuzatuvlar natijalarini bayon etadi va topshirilgan vazifalarni keyingi sanaga qoldirish uchun kognitiv tushuntirish berishga harakat qildi. Bundan tashqari, prokrastinatsiya tushunchasi deyarli o'n yil oldin psixolog O. R. Lindsli (Ogden Richardson Lindsley) ning “An Evaluation of Lindsley New Measure of TV Viewing Behavior – Rejoinder to Sicher – Evaluation of Procrastination” nomli ilmiy maqolasida ham tilga olingan.

Olti yil o'tgach, J. Burka va L. Yuyenlarning “Kechiktirish: bu nima va u bilan qanday kurashish kerak?” deb nomlangan ilmiy-ommabop kitobi nashr etildi. Psixoterapevt sifatidagi amaliy kuzatishlarga asoslanib yozilgan ushbu kitobda ular kechiktirish holati (fenomeni)ni o'z-o'zini past baholash va muvaffaqiyatsizlikdan qo'rquvga asoslangan murakkab psixologik muammo sifatida ta'rifladilar.

Prokrastinatsiya hodisasi muammosining dolzarbligi uning psixologiya fanida yanada faol rivojlanishiga olib keldi. Prokrastinatsiya zamon mahsuli emas, balki shaxs xususiyati, uning xulq-atvori, ijtimoiy muhit shart-sharoitlari bilan uzviy bog'liq hodisadir. Bu atamaning o'zi fanga P. Ringenbax ilmiy-tadqiqot faoliyati natijasi o'laroq kiritilgan bo'lsa-da, mazkur psixologik hodisaning o'zi 1940-yillardan boshlab xorijiy mamlakatlarda keng muhokamalarga sabab bo'lib, chuqur o'rganila boshlangan va hanuzgacha dolzarbligini yo'qotmagan. XX asrning 80-yillari o'rtalaridan boshlab prokrastinatsiya fenomenini o'rganishga qaratilgan empirik tadqiqotlar va analitik sharhlar paydo bo'la boshladi.

Kechiktirishni tashxislash uchun Aitken Procrastination Inventory (API), Procrastination Assessment Scale – Student (PASS), General Procrastination Scale (GPS), Adult Inventory of Procrastination (AIP) kabi bir qator metodikalar ishlab chiqildi. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, 1980-yillarning o'rtalarida G'arb psixologlari prokrastinatsiya hodisasini ilmiy tahlil qildilar (Solomon, 1984; C. Lay, 1986; Rothblum, Solomon, 1986). Keyin turli sohalaridagi xorijiy mutaxassislar tomonidan yozilgan "Kechiktirish: nazariya, tadqiqot, yengish" kitobi nashr etildi (Ferreri, Johnson, McCown, 1995). Shuningdek, G'arbda prokrastinatsiya fenomenini o'rganishga qaratilgan ko'plab usullar ishlab chiqilgan (Aitken, 1982; C. Lay, 1986; McCown, 1987; Tuckman, 1991).

Mamlakatimiz psixologlari uchun bu atama nisbatan yangilik bo'lib, olimlarimiz tomonidan u keyingi o'n yilliklarda kengroq o'rganila boshlandi, ammo kechiktirish hodisasi bugungi kungacha deyarli chuqur tadqiq etilmagan. G'arb psixolog olimlari tomonidan kechiktirish hodisasi shaxsiy xususiyat sifatida o'rganilgan va ko'pchilik mualliflar uning insonning muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatishiga salbiy ta'sir qilishini qayd etadilar. Kechiktirishning oqibatlarini nafaqat faoliyat samaradorligi va ish unumdorligining pasayishida, balki insonning o'z muvaffaqiyatsizligi, aybdorlik hissi va natijalardan noroziligi tufayli yuzaga keladigan o'tkir hissiy tajribalarida ham namoyon bo'ladi.

Kechiktirish hodisasi, C. Ley ta'kidlaganidek, odatda shaxs uchun natijalari juda muhim bo'lgan faoliyatda namoyon bo'ladi. Boshqacha qilib aytganda, psixologiya fanida qo'llaniladigan "prokrastinatsiya" atamasi insonning bajariladigan muhim ishlarni doimo kechiktirishini, dangasaligini va ishni mudom keyinga qoldirishga moyilligini bildiradi. Qadimgi yunon shoiri Gesiodning "Ishlar va kunlar" nomli asari qishloq xo'jaligiga oid qo'llanmaning o'ziga xos turi bo'lib, unda muallif mehnat faoliyatidagi prokrastinatsiya (kechiktirish)ning zamonaviy fenomeni prototipini quyidagi satrlar orqali ifodalab beradi:

"Ishni ertaga, indingi kunga qoldirmang: dangasalar va ishini har doim kechiktirishni yaxshi ko'radiganlarning omborlari bo'm-bo'sh bo'ladi; boylik mehnatsevarlikdan keladi."

O'zbek xalq ijodiyotining qadimgi namunalarini – ertaklar, rivoyatlar, dostonlar, hikoyalar, xususan maqollarda mehnat, mehnatsevarlik, ishyoqmaslik, dangasalik va tekinxo'rlik, ishni o'z vaqtida bajarmaslik, har xil bahonalar topish, aldash, kechiktirish haqida ko'plab ibratli so'zlar keltirilgan. "Bugungi ishni ertaga qo'yma", "Barvaqt qilingan harakat hosilga berar barakat", "Dangasaning vaji ko'p, ohangsizning avji ko'p", "Dangasaning g'ayrati ish bitganda qo'zg'aydi", "Ekinni erta ekan, hosilni erta olar", "Qolgan ishga qor yog'ar" kabi maqollar bunga misol bo'la oladi. "Dangasaga ish buyursang, otangdan ortiq aql o'rgatar" maqolida esa nafaqat ishyoqmaslar uchun xos bo'lgan asosiy xususiyat bayon etilgan, balki uning bu xususiyati ustidan yengil piching ham qilingan. Ayrim maqollarda insonni kamol toptiruvchi, uning turmushini farovonlashtiruvchi asosiy vosita mehnat, ish, kasb-kor ekanligi ifodalanadi va ularda dangasalik, ishyoqmaslik, sustkashlik qoralanadi. Misol tariqasida "Bekorichidan xudo bezor", "Bekorichidan hamma bezor" kabi maqollarni keltirish mumkin.

Xalq og'zaki ijodi, shuningdek qadimiy qadriyatlarimiz yosh avlod ta'lim-tarbiyasida ularda milliy va umum-bashariy fazilatlarni kamol toptirishda muhim ahamiyatga ega. Sharqning ulug' donishmandlari ham odamlarni doimo bir ish bilan mashg'ul bo'lishga da'vat etishgan. Masalan, Hazrati Bahouddin Naqshband o'zigacha o'tgan barcha so'fiy va mashoyihlar ta'limotini puxta egallab, "Dil ba yoru dast ba kor", ya'ni "Alloh qalbingda, qo'ling doimo ishda bo'lsin" shiorini o'ziga dasturilamal qilib olgan.

Prokrastinatsiya (kechiktirish) tushunchasi 1548-yilda nashr etilgan "Oksford ingliz lug'ati"da ham eslatib o'tilgan bo'lib, ma'lumot olish kontekstida kechikish donolik bilan namoyon bo'lgan toqat ma'nosida talqin qilingan. Keyinchalik kechiktirish, ya'ni ishni bajarishni keyinga qoldirish fenomenining salbiy tabiati ruhoniylar va'zlari matnlarida ham aks etgan. Entoni Uoker (Anthony Walker) ba'zi vazifalarni bajarishni kechiktirishga o'ta salbiy munosabat bildirgan va bu hatto uning "Kechiktirishning buyuk yovuzligi" nomli asari nomida ham o'z aksini topgan.

Prokrastinatsiya (kechiktirish) fenomeni sanoat inqilobi davrida, ya'ni qo'l mehnatidan mashina mehnatiga o'tish tufayli ishchilarning kasbiy faoliyati tabiatida tubdan o'zgarishlar yuz bergan davr adabiyotlarida ham qayd etilgan. Ushbu davrdagi kechiktirish hodisasi ingliz shoiri, lug'atshunosi va adabiyotshunosi Semyuel Djonson tomonidan tavsiflangan. Uning fikricha, prokrastinatsiya (kechiktirish) insonning o'z ongidagi pinhoni qarama-qarshiliklarga qaramay, uning xatti-harakatlarida ko'proq yoki kamroq darajada mavjud bo'lgan umumiy zaifliklardan biridir.

Amerikalik psixolog N. Milgram kechiktirishni zamonaviy kasallik deb atagan va uni vazifalarni bajarish yoki qaror qabul qilishni kechiktirish xususiyatining ko'rinishlaridan biri yoki xulq-atvordagi moyillik sifatida ta'riflaydi.

Yuqoridagilardan xulosa shuki, bugungi kunda prokrastinatsiya fenomeni (kechiktirish holati)ning yagona ta'rifi yo'q. Ko'pgina tadqiqotchilar tomonidan ko'rib chiqilayotgan hodisaning uchta asosiy xususiyatini ajratib ko'rsatish mumkin: maqsadni amalga oshirishni kechiktirish, hissiy diskomfort va irratsionallik. Shu bilan bog'liq holda, kechiktirishni shaxsning ichki dunyosidagi jarayon deb aytish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi tahlillar prokrastinatsiya fenomenining qadimiy manbalardan tortib zamonaviy psixologiya ilmi-gacha uzluksiz ravishda o'rganib kelinayotgan murakkab psixologik hodisa ekanini ko'rsatadi. Tadqiqot nati-jalari shuni anglatadiki, kechiktirish insonning shaxsiy xususiyatlari, motivatsion omillari, o'zini baholash dara-jasi va ijtimoiy sharoitlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, uning faoliyat samaradorligiga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsa-tadi. Prokrastinatsiyaning oqibatlari nafaqat ish unumdorligining pasayishida, balki shaxsning hissiy holati, mas'uliyat hissi va o'zini anglash jarayonida ham namoyon bo'ladi.

Taklif etilishicha, ushbu hodisani kamaytirish uchun shaxsda vaqtini boshqarish malakalarini rivojlanti-rish, maqsadlarni aniq rejalashtirish, motivatsiyani qo'llab-quvvatlash va o'zini baholashni sog'lomlashtirishga qaratilgan psixologik treninglar joriy etilishi zarur. Shuningdek, ta'lim va mehnat muhitida mas'uliyatni rag'bat-lantiruvchi mexanizmlarni kuchaytirish ham muhim natija beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Глущенко А. Н. Разница в восприятии слова "procrastination / прокрастинация" в английской и русской языковых картинах мира / А. Н. Глущенко // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2016. – № 1–1. – С. 126–128.
2. Барабанщикова В. В. Перспективы исследования феномена прокрастинации в профессиональной деятельности / В. В. Барабанщикова, Г. И. Марусанова // Национальный психологический журнал. – 2015. – № 4. – С. 130–140.
3. Burka J. B., Yuen L. M. Procrastination. Why you do it. What to do about it now (revised and updated ed.). Cambridge, MA: Da Capo Press Books, 2008. – 240 p.
4. Steel P. The nature of procrastination: a meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure. Psychological Bulletin. – 2007. – No. 133 (1). – Pp. 65–94.
5. Ellis A., Knaus W. J. Overcoming procrastination / A. Ellis, W. J. Knaus. – New York: Signet Books, 1977. – 175 c.
6. Burka J., Yuen L. Procrastination: Why you do it, what to do about it / J. Burka, L. Yuen. – Cambridge: Da Capo, 1983. – 336 c.
7. Lay C. H. Explaining lower-order traits through higher-order factors: The case of trait procrastination, conscientiousness, and the specificity dilemma. European Journal of Personality. – 11. – Pp. 267–278.
8. Lay C. H. At last, my research article on procrastination. Journal of Research in Personality. – 20. – Pp. 474–495.
9. Эллинические поэты VIII–III вв. до н. э. Эпос, Элегия, Ямбы, Мелика / Изд. подг. М. Л. Гаспаров, О. П. Цыбенко, В. Н. Ярхо. Серия: Античная классика. – М.: Ладомир, 1999. – 515 с.
10. O'zbek xalq maqollari. – Fan nashriyoti, 1981. – 354 b.
11. Барабанщикова В. В., Иванова С. А. Влияние организационно-личностных факторов на уровень выраженности прокрастинации у сотрудников современной организации // Экспериментальная психология. – 2016. – Т. 9. – № 1. – С. 95–111.
12. Milgram N. N., Mey-Tal G., Levison Y. Procrastination, generalized or specific, in college students and their parents // Personality and Individual Differences. – № 2. – С. 297–316.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.